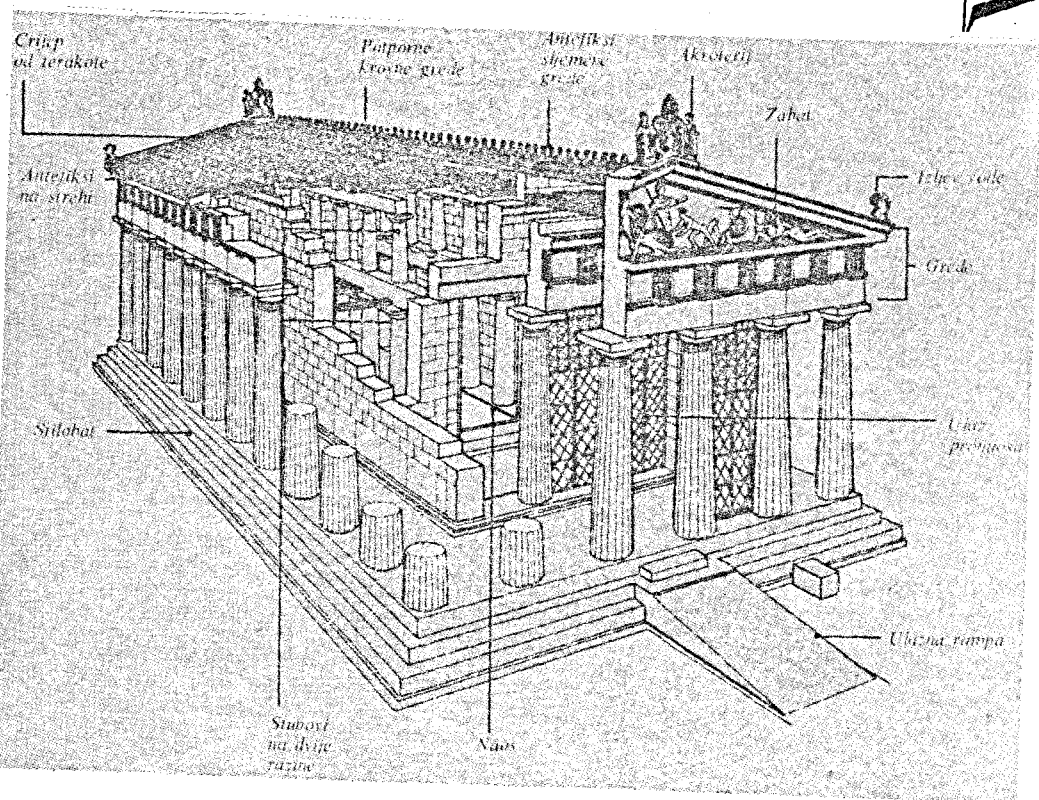

ANTIČKI HRAM

U antici je hram (lat. templum; grč. ναός), za razliku od kasnije kršćanske tradicije, stan božanstva kojemu je posvećen, a ne mjesto sastajanja vjernika. Stoga se u antici bogoslužje vrši izvan hrama, na žrtveniku postavljenom ispred njega. Sama je hramska zgrada u svojem obliku slijedila kretsko-mikenske svečane dvorane, tzv. megaron. Kasniji razvoj hrama, uvjetovan donekle i različitim građevinskim materijalom (u prvo vrijeme drvo, a zatim kamen), pokazuje težnju da se prvobitni megaron, samo prebivalište bogova, obilježeno kipom ili nekim drugim božanskim simbolom, raskošnije oblikuje širenjem vanjskih elemenata hrama: dodavanjem stupovlja u fronti, a potom oko cijelog megarona. U helenističko doba, a zatim i u rimsko doba, hramovi često gube standardne forme, teže zamašnim dimenzijama, rastvaraju se u prostor brojnim dodacima, sporednim prostorima, stepeništima, trijemovima i sl. Od prvobitnog skromnog ukrašavanja slikarijama prelazi se pri primjeni kamena na iskorištavanje svih prostora za skulpturu. Ona se javlja na prostranim zabatima, na metopama, pa kao friz na vanjskom plaštu megarona. U kasnijim se vremenima i skulptura gomila na svim dijelovima hrama i njegovih sporednih građevina. Dodamo li tome napomenu da su kamene plohe i skulpture bile oslikane, dobit ćemo djelomično predodžbu antičkog hrama.

Rekonstrukcija hrama iz knjige „Velike arhitekture svijeta“

NEOBJA VLJENA BAŠTINA

*****

FRANJO NIGER I NJEGOV MILANSKI KODEKS (II)*

Antonio Olgiati 1603. godine pregledao je ovaj kodeks, na prvoj stranici zabilježio djelomičan sadržaj i pri dnu zapisao:

Felicibus auspiciis ill/ustrissi/mi card/inalis/ Federici Borrh/omei/ Olgiatus vidit anno 1603. cod/ex/ anni 1491.

133

Kodeks je vjerojatno bio dio bogatog fundusa kojim je osnovana 1609. knjižnica Ambrosiana u Milanu pod budnim okom upravo Federica Borromea. Olgiati je bio jedan od njegovih tajnika koji su putovali po Evropi i Istoku tražeći i kupujući rukopise, knjige i druge vrijednosti i donosili ih u Milano. Za Olgiatija je poznato da je s Pietrom M. Bidellijem putovao u Francusku i Njemačku s istim zadatkom.¹

Kristeller² daje potpuniji pregled sadržaja i potvrđuje da je kodeks iz XV stoljeća: ... misc. XV, damaged, 156 fols...

Raznolikost tema, sadržaja i oblika Nigerovih zapisa pokazuje kako je kodeks nastajao – Niger je u njemu bilježio ono čime se tog trenutka bavio, što je bilo aktuelno u političkim događajima tih dana ili u njegovu ličnom životu. Bilježio je i tuđa djela koja su mu bila potrebna za obrazovanje njegovih pitomaca. Kodeks svakako nastaje u doba njegova prebivanja i službovanja kod ferarske plemićke obitelji d'Este. U listopadu 1494. Hercule d'Este pozvao je Nigera da poučava i prati u Ugarsku

* U prošlom je broju našeg časopisa (22, 159–165) prikazan Nigerov život i rad, u ovom je broju opis spomenutog kodeksa, a u sljedećem bit će bibliografija njegovih tiskanih i rukopisnih djela.

¹ Tiraboschi, *Storia della letteratura italiana*, Venezia, 1825, VIII, 125.

² Kristeller, *Iter Italicum*, London–Leiden, 1965–1967, II, 329.

njegova sina Hipolita (1479–1520), tada već kardinala. Hipolit je među svojom braćom bio najnezavisniji po političkim stavovima i postupcima, a i najskloniji znanosti; zbog toga je Niger njemu 1497. posvetio *Mathesis Firmika Materna*, koje je djelo zajedno s još nekoliko astronomskih rasprava izdao Aldo Manuzio u listopadu 1499. Kao milanski nadbiskup (1496) dosta je boravio na dvoru Lodovica Mora i slijedio ga je u izgnanstvo kad su Francuzi napali milansko vojvodstvo. Prema Nigeru, čini se, nije imao mnogo obzira, dijelom zbog Nigerova značaja, a dijelom i zbog svoje naravi, jer se niti prema Ariostu, koji je od 1503. bio u njegovoj službi i koji mu je posvetio *Orlanda*, nije ponio mnogo bolje.

U kodeksu se, dakle, osjeća nemiran duh toga vremena, ali i težnja za raznim saznanjima i znatiželja renesansnog čovjeka. Tako Niger, osim svojih književnih radova na latinskom i talijanskom jeziku, bilježi djela Lukijana, Vergerija, Petrarke, Augustina i drugih, ali i alkemijske rasprave o kamenu mudrosti, o ljubavnim napicima ili veoma zanimljive zapise o etimologiji imena rimskih brežuljaka i grada Rima, o vrstama vjetrova, o tumačenju snova, opsežan rad o proučavanju fizionomije.

Sa sigurnošću se za neke sastavke može reći da su Nigerovi samo ako je u naslovu zapisao svoje ime i ako je na kraju stavio: *cecini, dixi*. Kristeller nije ulazio u određivanje autorstva, nego je dosta zapisa zabilježio kao anonimne uz napomenu da bi mogli biti Nigerovi: *Many of anon. pieces might be by the same Franc. Niger. Međutim, iz sadržaja mnogih zapisa može se razabrati da ih je ipak napisao Niger.*

134

Zapisi čine nekoliko sadržajnih cjelina:

1. Književni radovi Nigerovi

Pjesme su mu većim dijelom prigodnog karaktera, osobito one koje su napisane na latinskom jeziku. Pjevao je u različitim metrima, najčešće u elegijskom distihu, heksametru, ali i safičkoj strofi i falečkom jedanaestercu. Dosta je dobar versifikator. Na talijanskom je jeziku u rukopisu dvadesetak soneta s mnogo intimnog proživljavanja vezanog s antičkim motivima. Neki se sa sigurnošću mogu pripisati Nigeru. Najvažniji rad Nigerov u ovom je kodeksu *Scholasticum Orosianae iuventutis drama*,³ dosad neizdan. Ta školska drama, sastavljena povodom svetkovine sv. Nikole u Aradu, napisana je dijelom u stihovima (posveta, pjesma zbora jahača) i dijelom u prozi (molitve, panegirik i završni govor). U Vaticanu (Vat. lat. 4033 f. 127–132) nalazi se zapisano to isto djelo, a prema rukopisu može se zaključiti da je također autograf. Važno je ne samo za ocjenu Nigerova stvaralaštva nego i za etnološka istraživanja.

2. Književni radovi drugih autora

Kodeks započinje Lukijanovim Razgovorom mrtvaca XI u latinskom prijevodu *Rinucija Aretina*. Od rimskih autora zabilježio je niz misli i izreka, no bez neke određene teme; po nekoliko stihova iz Ovidija (načehće iz *Metamorfoza* i *Tristia*), *Juvenala*, *Terencija*, *Horacija*, *Lukana*, *Lucilija*, *Cicerona* (*De oratore*), *Seneke* (*Epistu-*

³ Tekst će biti objavljen u sljedećem broju *Latina & Græca*.

lae ad Lucillium, Hypollitus, Hercules), *Plauta* i *Salustija*. *Salustijevo djelo Invektiva in Ciceronem*, kao i *Ciceronov odgovor na nju*, pribilježio je u cjelini. Slijede *djela Augustina*, *Jeronima* (*De honorandis parentibus*), *Vergerija* (*Paulus comoedia ad iuvenum mores corrigendos*), *Giovannija Sulpizija* (*Ethicum carmen — praecepta iuveni ad mensam*). Zapisao je i *Petrarkinu Magonovu tužaljku* (*De Africa*, VI, 885–915).

3. Rasprave popularno-znanstvenog karaktera

Nigera je dosta zanimala povijest Rima kao države i kao grada te je zabilježio niz podataka o postanku Rima, o godinama vladavine njegovih kraljeva, kraljevima u Laciju, o etimologiji nekih toponima u Rimu, koristeći se izvorima iz rimskih pisaca. Tu su i male rasprave iz geografije — o italjskim jezerima i rijekama, o planinama u blizini Atene, o Sporadima i Kikladima. Nešto je duži tekst o Senekininim tragedijama u kojem se uglavnom tumači sadržaj svake pojedine tragedije, no ne može se utvrditi da li ga je napisao Niger. Iz njegova je pera sigurno rasprava o besanici, koju dijeli na 10 vrsta, kao što je, prema njegovim riječima, *Makrobije* podijelio vrste sna. Opsežna rasprava *De physionomia arte divina* također ne nosi ime autora, a *Liber Raymundi de Terminis de elixir, id est de lapide philosophico* i *Ad aurum potabile*, rasprave alkemijsko-magijskog sadržaja, imaju na marginama Nigerova tumačenja.

4. Kratki zapisi prigodnog karaktera

Niger je zapisivao kratke političke epigrame koji su kolali dvorom, tekstove s nadgrobnih spomenika, a ponekad i vlastite kratke epigrame. Ti su zapisi najbolja slika tadašnjih prilika u Italiji.

135

U detaljnom opisu sadržaja kodeksa (C 12 sup) navodim broj folije (v-r), jer je rukopis tako paginiran, naslov teksta u kojem je često sadržan autor i naslovnik, početne riječi teksta i broj i oznaku stihova. Zadržala sam grafiju iz rukopisa, iako je Niger dosta nedosljedan u pisanju geminata, diftonga i aspirata. Interpunkciju i pisanje velikih slova uskladila sam s današnjim normama, kao i pisanje y i ii, koje Niger piše jednim znakom ŷ.

- 1r-4r Dialogus iocosus Luciani ex Graeco in Latinum traductus incipit foeliciter, (Audite quo...),
— *Razgovor mrtvaca XI u prijevodu Rinucija Aretina.*
- 4v (Inclita quae radiis...), 21 heksametar — *molitva Majci Božjoj.*
- 5r-5v (Elisa auricomas...), 12 elegijskih distiha — *ljubavna pjesma nimfi Elisi.*
- 5v-6r Ex Africa d.F. Petrarcae De morte Magonis fratris Hannibalis, (Hic postquam...) — De Africa VI,
885-918. *Tužaljka umirućeg Magona bila je već za života Petrarkina veoma poznata, jer ju je, kako sam pripovijeda (Lettere autobiografiche IV, 41) dao prijatelju da je prepíše kad je kratko boravio u Napulju. Kopije su se kasnije toliko proširile, da ih je nalazio u mnogim bibliotekama, iako djelo još u cijelosti nije bilo dovršeno.*
- 6v-27r Petri Pauli Vergerii Iustionopolitani Paulus comoedia ad iuvenum mores corrigendos, (Hic postquam...).
Ovo je Vergerijevo djelo nastalo između 1388. i 1390, kad je Vergerije predavao u Bologni.
- 27v-34v Incipit liber Raymundi de Terminis de elixir, id est de lapide philosophico, (Amicum induit...) — *posebno su zanimljive Nigerove opaske na marginama.*
- 34v-36r Ad aurum potabile, (Ex argenti...).
- 36r (Non sia...) — 3 retka na talijanskom jeziku kao ohrabrenje onima koji se bavi prethodnim magijskim pitanjima.
- 36v-37r (Queritis, quare...) — *nastavak alkemijske rasprave.*
- 37r (Ioanni Superantio...) DM — *epitaf venecijanskom aristokratu.*
- 37v-40v (Ovidius Methamorphoses...) — *izbor iz rimskih pisaca: Ovidija, Juvenala, Ciceronove invective protiv Salustija, Vegecija, Valerija Maksima, Lukana, Terencija, Seneke, Horacija, Apuleja, Stacija, Plauta, Salustija.*
- 40v Dux Mediolani in Venetos, (Rhinoceros ego...) — 2 elegijska distiha.
- 40v Venetorum responsio in ducem Mediolani, (Virginitatis honos...) — 2 elegijska distiha.
- 40v (Prisca fides...) — 2 elegijska distiha, *vjerojatno iz Nigerova pera. Ovih 6 distiha odražavaju političku klimu u odnosima između milanskog vojvode Lodovica Mora i Venecije, koja se držala po strani i tak-tiziranjem uspjela sačuvati svoje pozicije.*
- 41r-45r Eusebii reverendi epistola de honorandis parentibus, (Parentum meritis...).
- 45r-48v Crispi Salustii in M. T. Ciceronem invectiva (Graviter et iniquo...)
- 48v-56r M. T. Ciceronis in Crispum Salustium responsio seu invectiva, (Ea demum...).
- 56v *Na ovoj je stranici dosta neskladan crtež Nigerov koji bi morao predstavljati njegov grb s natpisom: Audaces fortuna iuvat. Slijeva i zdesna su inicijali PF (Pescennius Niger) — NLD (Niger Liburnus doctor), PF (Pescennius Niger) — NVD (Niger Venetus doctor).*
- 57r-65r Scholasticum Orosianae iuventutis drama instituenta Francisco Nig-

- ro Veneto, Iorita, Academiae moderatore, in divi Nicolae sacris, anniversario et panegyrico et donariis publice celebratum, (Caerei funis...).
- 65r-68v (Io credo...), (Per far...), (Se lege...), (Non sempre...), (Sel pianto...), (Sel disi...), (Non perche...), (Do sole...), (Non e piu...), Coram populo Patavino ethicum ditirambicum (Io son...), lamperro Usulo cannonico Beluensi comendaticium ditirambum claudum (Sicome...), — 11 soneta na talijanskom jeziku, od kojih posljednja dva imaju naslov, no bez oznake autora.
- 69r-71v Sulpitii Verulani ethicum carmen (Quos decet...). *Naslov ove didaktičke pjesme Giovannija Sulpizija iz Verulija Niger je napisao već na foliji 64v, ali ga je prekrizao i nastavio tekst školske drame. Ova je Sulpizijeva pjesma o pravilima ponašanja za stolom za vrijeme jela bila popularna među nastavnicima u Nigerovo doba.*
- 72r-72v Heroica Virginis salutatio (Regia mater...), — 24 heksametara.
- 72v Dominica oratio heroico pede composita (O superum...) — 16 heksametara.
- 73r Tetrastichum elegiacum ad Virginem (Salve magna...) — 4 elegijska distiha.
- 73r (Clara dies...) — 4 heksametra o vremenskim prognozama prema vremenu na dan sv. Pavla.
- 73v-75r Francisci Nigri Veneti doctoris in divam Cassandram Pistaeam paeonicum sapphicum (Virgo cui...). — *Pjesma posvećena Kasandri Fidelis, prvi put objavljena uz djelo te spisateljice Oratio pro Bertuccio Lamberto u Veneciji 1488.*
- 75v-78r Francisci Nigri Veneti doctoris in Bartholomei et Bone Bariselle sponsalia epithalamium. — *Prema riječima iz teksta ovo je vjenčanje obavljeno u Aradu (... Orosiano in hoc oppido...). Niger slavi pretke mladih, preci mladoženje su iz Faenze i ovamo ih je dovela vojnička služba, a obitelj mlade poznata je po javnim bilježnicima. Na kraju Niger bilježi na talijanskom jeziku dio vjenčanog obreda, u kojem mladi izriču svoj „da“.*
- 78r Cirrei Celeni elegia in Virginem (Virgo venusta...) — 5 elegijskih distiha iz pera Nigerova, jer je Celenius njegov pseudonim.
- 78r Caerei funis argirotico aere velati titulus (Candida clavigero...) — 2 elegijska distiha.
- 78v Pescennii Francisci Nigri Veneti doctoris in Galeotum Martium epitaphium (Heu Galeote...) — 4 distiha, objavljena u prošlom broju našeg časopisa (Latina & Graeca, 22, 164).
- 78v (Tempore, materia...) — *Drugi dio Nigerova epitafa Galeottu Marziju, — 3 distiha koje je objavio Valentini, Bibliotheca mss. ad S. Marci Ven. III, 60, jer se nalaze u rukopisu Nigerova djela Peri archon iz Marciane.*
- 79r Aedificatio Rhomae... (Prius venit...)
- 79r-80r Pescennii Francisci Nigri Veneti doctoris De insomniis dictum secundum suas maneries divisum (Insomnium est...).

- 80r–80v Animalia diis dicata (Lupus dicatus...).
- 80v (Sibille item...) – o proročicama.
- 80v (Io te o tratado...) – 8 redaka ljubavnih stihova na talijanskom jeziku.
- 81r Reges Romanorum (Numa Pompilius...) – imena i godine vladanja.
- 81r–81v Post Alexandrum Magnum in Egipto regnaverunt isti usque ad imperium Romanorum (Ptolaemaeus Laïi...)
- 81v–82r Reges Latinorum (Ianus annos...) – Niger navodi imena i koliko je godina koji vladar vladao.
- 82r–82v Septem coles in quibus Roma (Virgilius in Georgicis...) – na kraju je Niger napisao: P. F. Nigri Veneti doctoris de septem Rhomanis montibus ethimologia finis, što bolje nego naslov odražava sadržaj ovog zapisa.
- 83r P. F. Nigri ... (nastavak je nečitljiv zbog izbljedjelog teksta) (Sunt qui...) – Niger navodi nekoliko tumačenja etimologije imena Rim prema antičkim izvorima.
- 83v (A quibus lacubus...) – o pet poznatih italskih rijeka i o jezerima iz kojih nastaju.
- 83v Romana nomina antiquissima (Porta Capena...) – pet redaka o najstarijim imenima mjesta u Rimu.
- 83v Montes vicini Athenis (Icarus, Obrisus...)
- 83v Gretia tota consistit in Macedonia et Peloponeso, Macedonia. (Thesalia, Magnesia...) – imena pokrajina i gradova.
- 138 84r Peloponnesus (Argos, Micenae...) – pokrajine, gradovi i hramovi. Ovo zanimanje za geografska imena kod Nigera nije samo interes za toponime, nego su mu ta imena bila potrebna u njegovoj poeziji, jer on dosta često upotrebljava različita geografska imena, naročito grčka.
- 84r Eli Spartiani decasticum Pescenium Nigrum Rhomane urbis tyrannum (Terror Niliaci...) – 5 elegijskih distiha, koji se odnose na Pescenija Nigera, kojeg je naš Niger predstavljao kao svog rimskog pretka.
- 84v (Paulo Castrensi...) DM – tekst nadgrobnog spomenika Paulu Castrensis, padovanskom pravniku.
- 85r–86r Carmina missa Roberto regi Neapolis et Sicilie a collegio medicorum Salerni pro conservatione sanitatis (Roberto regi...) – 50 heksametara.
- 86r Ludus philosophorum (Si volueris...) – uvod u abecedu snova.
- 86v Alphabetum somniose (A iter...).
- 87r Ad amorem (Primo abi...) – upute za pripremu ljubavnog napitka na talijanskom jeziku s magičnim tekstom na latinskom.
- 87r Aqua depelens porros (Salis armoniaci...).
- 87v Aqua molificans ferrum et omne durum corpus (X gumi...).
- 87v In Zenonem Veroneum (Pullo cur...) – epitaf jednom od učenika.
- 87v (Voriense piegar...) – 6 stihova na talijanskom jeziku.
- 88r–89v (Plato Socraticae...) – Govor je Nigerov, jer završava riječju dixi, no nema oznaka niti datuma niti mjesta gdje je održan. Prema auditoriju kojemu se obraća: ... amplissime pontifex, integerrimi magistratus, vosque ceteri viri ornatissimi... i ... magnifice Alberte... ne može se

- odrediti gdje je održan. Postoje neki autobiografski elementi: ... gymnasii moderamine..., ... scholasticus ordo... koji se možda odnose na Nigerovo prebivanje u Ugarskoj, ali su ipak premalo konkretni.
- 89v (O monti alpestri...) – sonet na talijanskom jeziku.
- 90r Epigramma D. Dionisii de Spoletio (Discite quam...) – 5 heksametara.
- 90r (C. GAVI...) – tekst nadgrobnog spomenika.
- 90v Francisci Prioli epithaphium (Hic situs...) – 2 elegijska distiha, (Franciscus Priolus) – 7 redaka proznog teksta.
- 90v (Blax puer...) – 4 elegijska distiha o neposlušnom dječaku Blažu, vjerojatno Nigerovu učeniku.
- 91r (Quodcumque in...) – 12 redaka proznog teksta.
- 91r–93r Augustinus (Dulcissime domine...).
- 93v–94v Sermones in mortis articulo... (Frater letaris...) – Molitve i razgovori s umirućim.
- 94v–96v Pius episcopus servus servorum Dei dilecto filio nobili viro Cristoforo Mauro, duci Venetorum salutem et apostolicam benedictionem, (Quod iam pridem...) – Pismo Eneje Silvija Piccolominijsa iz 1463. kojim poziva Veneciju na suradnju u vojni protiv Turaka. Taj papa humanist, pjesnik i pisac umro je dvije godine kasnije čekajući u Anconi, kako u pismu i predlaže, savezničko brodovlje.
- 97r–98v (Apparuit temporibus...) – o Isusu Kristu.
- 98v Cytharoadus propheta (Divitiis et paupertates...) – kratka molitva.
- 98v–98r (Sumendam esse...) – Nigerov odgovor na poziv da sudjeluje na nekom natjecanju govornika u kojem ističe odgovornost i ozbiljnost prilaženja tom pozivu. Tekst ima oblik pisma – završava s vale, nema naslova niti datuma.
- 98r–99r (Sum fortasse...) – prvi dio Nigerova govora.
- 99r–100r (Auscultatorios exotericae...) – drugi, glavni dio govora u kojem učenik za kojeg je Niger napisao taj govor hvali znanje i djelo svoga učitelja Franje Nigera. Neizvjesno je za kojeg je svog štićenika Niger napisao ovaj govor s uvodom i povodom kojeg natjecanja.
- 100r–100v In fatalem divi Ludovici Sfortiadae foelicissimi Ligurum ducis et divi Herculis Estensis fortunatissimi Niventinorum principis patrati foederis per iussionem Francisci Nigri Liburni cardinalis Estensis servuli prognosticon ex occulto caelestis sidere prognosticon icossistichum (Pensiculate duces...) – 10 elegijskih distiha povodom primirja sklopljenog 1494. u Ferrari.
- 101r–124r Physionomiae divina ars (Elegantior est...) – opsežna rasprava bez oznake autora.
- 124v–130v (Crudel nemica...), (Se amor...), (Qual fior...), (Gia non poteva...), (Io era...), (Se i ciel...), (Son stato...), (Qual Lycia...), (Non mi sconforta...), (Regina del...), (D' Apollo sempre...), (Soneto mio...), (O detractor...), (Tacete murruranti...) In Leonardi Crassi Patavinae Academiae moderatoris detractores Nigri dityrambum (Promessa mai...), (La grande mia...), (Anche signor che Negro ognun se chiama...), (Qual Philomena...) – 18 Nigerovih soneta na talijanskom jeziku.

- 131r-132r Tranquillus physicus de ventis (Quattuor a qua...).
- 132v-133v Sibillae carmina de qualitatibus anni (Ut lector...), Dominicus dies (Si prima...) – 8 heksametara, Luna (Iane, secunda...) – 6 heksametara, Mars (Tertia si dederit...) – 6 heksametara, Mercurius (Si feria quarta...) – 10 heksametara, Iuppiter (At si quinta...) – 7 heksametara, Venus (Si lux sexta...) – 8 heksametara, Saturnus (Septima si dederit...) – 9 heksametara.
- 134r Epithaphium Camillae (Qui fuit...) – 3 elegijska distiha.
- 134r Epithaphium Lucretiae (Confoderet gladio...) – 3 elegijska distiha.
- 134r Francisci Philelphi in Pium pontificem sotadicum (Laus tua...) – 2 elegijska distiha.
- 134r Pius in Philelphum (In medio...) – 1 distih.
- 134v-140r (Rogatus in senatu...) – govor održan u hvalu reda servita (servi Beatae Mariae Virginis), u kojem se Niger osvrće na povijest toga reda i njegove najistaknutije redovnike, posebno osnivača Filippa Benizzija.
- 140r In Ambrosiano vico Veronensi Polyzelano saxo sepulchrali inciso (Calpurnia L. F. ...) – Niger tumači natpis i povezuje ga s Plinijem, kojem je Verona domovina.
- 140v-145v De Hercule Iovis filio (Liber tragediarum Senecae...), De Thieste Atrai filio Pellopis (Secunda tragedia...), de Oedipo Laii filio (Tertia tragedia...), De Ipolito Thesei filio (Quartae tragediae...), De Oedipo Laii filio (Quinta tragedia...), De Ecuba Priami uxore (Sexta tragedia...), De Iasone Aesionis filio (Tragediae septimae...), De Agamemnone Atrai filio (Octavae tragediae...), De Nerone Rhomanorum imperatore (Nonae tragediae...), De Ercule Oetheo (Decima et ultima...).
- 145v Dux Ferariensis in Venetos (Quid iuvat...) – 3 elegijska distiha – izazov Veneciji.
- 146r Carmina F. N. Abedelli in scolis publicis recitata (Sit satis...) – 6 elegijskih distiha.
- 146r Franciscus Niger ad clarissimum iurisconsultum dominum Ioannem Lucham de Pontremulo (Myrrhina transmittunt...) – 1 distih upućen savjetniku Hercolea d'Este.
- 146r Franciscus Niger ad eruditissimum scribam Thebaldum (Est Veneris muscus...) – 2 distiha namijenjena Hercoleovu tajniku.
- 146v Franciscus Niger doctor ad illustrissimum cardinalem Estensem donum (Argentum atque aurum...) – 3 distiha kojima Niger prati svoj dar Hipolitu: Surrentinos archetipos. Prethodna dva epigrama također su napisana s istim ciljem.
- 146v-147r Iusto Dicaeo Veronaeo patricio stoici peripatheticique doctatis aera-rio fidissimo equestris hordinis decori virtutisque Mecenati (Iustum dixere...) – Nigerovo pismo veronskom patriciju, napisano u Ferrari krajem 1504. s potpisom Franciscus Niger doctor illustrissimi cardinalis Estensis familiaris.
- 147v In Angeli Politiani miserum interitum Niger (Dum petit...) – 5 elegijskih distiha – objavljeni su u Latina & Graeca, 22, 164.
- 147v-148v Domino Hyppolito Estensi, christianae religionis pontifici, cardinali

designato Franciscus Niger Liburnus (Pastor quem...) – 38 asklepijadskih stihova u kojima Niger uspoređuje sebe s pastirskom koji se zatočen nevretenom bori s vjetrovima i očekuje željno da grane sunce, kao što je Nigeru spas Hipolitova naklonost. No, Hipolit se na Nigera nije osvrtao, te je naš pjesnik ove iste stihove, promijenivši samo nekoliko stihova s imenom Hipolitovim, posvetio papi Leonu X uz rukopis svoga djela Cosmodystychia. Mercati je pjesmu objavio u radu Ultimi contributi alla storia degli humanisti, fasc. II, Vatikan 1939, 10-12.

- 148v-150r In divum Nicoleon Mariam Estensem Adrianum pontificem illustrissimum Francisci Nigri Liburni paeoniproseutica ode tricolae tetra-trophos (Merces Cimerio...) – 60 stihova u drugoj asklepijadsko-glikonejskoj strofi (Aula petit...), – 5 elegijskih distiha (Nostras si placet...), – 3 falečka jedanaesterca – pjesma se objavljuje u ovom broju časopisa Latina & Graeca.
- 150v-153r In divum Beltramem Constabilem, christianae religionis stephanophorum diarytam, Francisci Nigri Liburni endecasyllabum sapphicum (Dive Beltrames...) – 100 stihova u safičkoj strofi – objavljuju se u ovom broju našeg časopisa.
- 153r-154v In divum Peregrinum Priscianum Francisci Nigri Liburni elegiacon (O decus Estensis...) – 25 elegijskih distiha, objavljuju se u ovom broju časopisa Latina & Graeca.
- 154r-155r (Volendo in ...) – govor na talijanskom jeziku povodom vjenčanja, ali bez konkretnih podataka.
- 155v (Gia tempo fu...) – Nigerov posljednji sonet u kodeksu: razočaran u labirintu po kojem se kretao ne znajući kome i zašto služi, odlazi u novi život ad altre imprese nobile e sincere.
- 155v (Ludovico Lardo...) – epitaf u 3 elegijska distiha.

Pjesme koje objavljujemo u ovom broju časopisa Niger je zapisao na kraju kodeksa, dakle u razdoblju kad se spremao napustiti dvor u Ferrari, nezadovoljan svojim položajem. Posvetio ih je istaknutim dvorjanima, adrijskom biskupu Nikoli Mariji d'Este, Beltrandu Costabileu, oratoru, zastupniku ferarskog vojvode u Vatikanu i Pellegrinu Priscianu, humanisti i istaknutom pravniku. Nadao se da će njihovim posredstvom skrenuti na sebe Hipolitovu pažnju. U stihovima zbog toga ima dosta želje da se sviđi, da se dodvori, ali i iskrenog očaja i vapaja siromašnog i poniženog čovjeka:

Aula petit, servi dominos ut saepe saluent
Deducantque domo consocientque domum.
Nos pedites humili sequimur vestigia gressu
Possumus haud equites aequiperare viros.

Nigerov vapaj nije bio uslišan, 1505. on odlazi u Rim, a u kodeks zapisuje svoj sonet i završava riječima:

Ho preso adesso un altro bel camino
Un altro gropo Kloto per me necte
Ad altre imprese nobile e sincere.

Cantai.

*Odlazi razočaran ali pun nade, no nada u bolji život neče mu se ostva-
riti.*

Olja Perić

P. FRANCISCUS NIGER CARMINA

142 *In divum Nicoleon Mariam Estensem, Adrianum
pont/ificem/ illustrissimum Francisci Nigri
Libumi paeoniproseutica ode tricolos
tetrastrophos*

Merces Cimerio navita Bosphoro
devectans Syrias sive hiacynthinas
claeas seu tyrianthinum
cactum Santonicumve

Cypro navigio bardocucullulum 5
Aegaei rapidos vorticis impetus
Tritonesque timet malos
seavam Cymodoemque,

Constans sed pelagi sustinet impii 10
anfractus varios et rabiem Noti
et quicquid mare fervidum
monstri protulit acris.

Suspectans placidi sidera Phosphori,
quo cursus penitus dirigat invios 15
divos seu Lacedaemonas
clara luce secundos,

Ut portum capiens quassa carinula
optatum teneris imbuat hostiis
diis factum bene cespitem
tutellaribus, aurae 20

Foelicis placido munere laetior
Franciscus rapidos sic patitur Notos,
sic fluctu medio maris
iras imperiosi.

Hinc Syrtes timet, hinc Acroceraunia 25
Ambraciosque sinus et ferum Apollinem
terrent Sithoniae nives
nutantem aequore puppim,

Terrent et Scythici flamina Circii 30
et quicquid pelagi unda minax tulit,
et ni Lucifer optimus
errantem regat oram,

Vel signa Arctophilax tarda remiserit
vel se Tyndaridae splendidiusculo 35
monstrarint mihi sidere,
fiet naufraga pinus.

Tu ergo Nicoleo, pontificum decus
Estensis merito gloria regiae
virtutisque parens, tibi
sacrae, auspice Phoebo 40

Cyrrhaei penitus numinis optime
hospes, Pieridum praesidium, tuo
Maecenas solidus Nigro,
quem fortuna fatigat,

Eya nunc radiis splendidioribus 45
lucescas, rapidi ne mala marmoris
horrescens peream citus
magno non sine damno.

Tu mi Tyndareas porrigito faces,
tu saevam refove pauperiem Nigri, 50
quem si pontificis sui
iam susceperit aula,

Continget misero calculus albicans
et quandoque ratem portus amoenior

errantem capiet, bono
tandem sidere rectam. 55

Nec dulce exodium defuerit tibi
sed gratis fidibus nomen Olympicum
semper Nicoles canent
servi plectra Celaeni. 60

Cecinimus.

Aula petit, servi dominos ut saepe saluent
Deducantque domo consociantque domum.
Nos pedites humili sequimur vestigia gressu
Possumus haud equites aequiperare viros.
Et, quae saepe solet tardare pecunia mentes,
Deficit, impensa est iam gravis hospitii. 5
Hinc tibi, Maecenas, inopis commendo Celaeni
Et vitam miseram candidulamque fidem,
Ne patrias repetens terrore coactus in aedes,
Iam fiat sociis fabula nota, vale. 10

144

Nostras, si placet, has meo Camoenas
Monstres pontifici, petant misello ut
Vati praesidium et decus benignum.

*In divum Beltrame Constabilem, christianae
religionis stephanophorum diarytam, Francisci
Nigri Liburni endecasyllabum sapphicum*

Dive Beltrames, columen paterni
Sanguinis, splendor patriae perennis
Delphicae rupis specimen, probator
Semper honesti,

Iuris excellens utriusque cultor,
Candidus morum stelarumque censor
Almae virtutis pater et amator
relligionis, 5

Cui decus semper pietasque cordi est
Et fides alba decorata penna,
Quaeque dilectum crepitans salutat
verbere nidum, 10

Cuique facundo modulatur ore
lingua tinnitum resonans amoeno,
cui sedent divae placido Camenae
pectore semper. 15

Dive, quo plectro celebrare laudes
audeam tantas animi superni,
quo tuas digno memorem cothurno
conditiones. 20

Pectus in tantos modulos anhelum est
et cupit gratae penitus canoros
mentis ardescens amor¹ et cupido
scribere versus.

Magnus occurris tamen undecumque
Summus, exelsus, celebrer potensque,
quo fit, ut rerum tenuis fatiget
copia vires. 25

Tu decus vatum pariterque Nysae
Splendor ornatae placidusque civis
Delphicae sedis Clariaeque dignus
incola Cyrrhae, 30

Te colunt nostri merito poetae,
te vel intonsi potuere patres,
dive Beltrames, cecinisse digno
carmine quodam. 35

Tu sapis quidquid sapere prisci,
quicquid et docti penitus novelli,
tu potes coetus veterum sophorum
aequiperare. 40

Sed quod ex plectro graviore dignum
tanta facundo comitas in ore est,
tanta divino probitas refulget
corde fidesque,

¹ corr. ex albo

Ut tibi prorsus cupiamus omnes
et dies laetos facilisque soles,
tempus et foelix niveo lapillo
condecorandum. 45

Sed Niger fidens humilisque servus
semper ardenti calamo sequetur
et tuas laudes nitidumque nomen
pectore firmo. 50

Sive ad extremos penetrabit Indos,
unde nimbosus rapidusque Ganges
in fretum preceps ruit et minatur
unda procellam, 55

Sive apud feras Scythicosque pigros,
Sarmatas acris, gelidos Gelonos,
Thraces, Armenos celeresque tento
lapiges arcu, 60

Sive ad angustum maris advolabit
Bosporum vel quae loca protulere
Caucasum tristem populosque neros
corpore mixto, 146

Sive Germanos domitosque Cymbros,
tandem et audaces Morinos, fidelem
regibus Gallum, docili Sicambros
crine decoros, 65

Sive ad Ispanos, triplices Britannos
orbe divisos, vigilem draconem
hortuli Ditis, Libyosque fines
seu Garamantum, 70

Vel Nigros ibit super altiores
aut super Memphin celerisque Nili
horridas fauces rapidasque Sirtes
semper arenae, 75

Vel per arentes Arabas vel ultra
Persicos montes et aprica Medum
littora, Hyrrncanum pelagus iugumque
Emodiorum, 80

Inter externas fragili carina¹
Vectus Aegaeum super aestuosum,
vel super fluctus Maleae sequaces
vel freta Ponti,

Me vel anfractus ubicumque terrae 85
Vel maris fervens retinebit unda
clara seu caeli potius tenebunt
sidera summi.

Sive apud Manes Niger hic manebit 90
semper aeterno memorique corde,
dive Beltrames, tua pensitabo
factaque nomen,

Semper et nostrae cytharae lyraeque 95
barbitos plectrum calami Camoenae,
dive Beltrames, recinent iocosum
carmine dignum.

Semper e nostris avibus honesta
vota solvemus meritis canentes
vocibus dicemus: lo triumphe,
euge triumphe. 100

Cecinimus.

*In divum Peregrinum Priscianum Francisci
Nigri Liburni elegiacon*

O decus Estensis merito, Peregrine, Niventi,
dulcis phyloxeos, Pieridumque pater,
Cui, curiata sonant doctae per pulpita linguae
eloquia ingenii vis quoque siderei, 5
Quem reges populique colunt, cui digna senatus
stemata facundi pectoris exhibuit.
Tu calles veterum modulos et plasmata vatum
Chrisippi logicem rhetoricemque bonam.

¹ corr. ex carinae

² corr. ex coniuncta (concta)

Orator vehemens, sed gloria prima sophorum iureque consultus philosophusque vafer.	10
Tu rerum causas nullo discrimine sentis, sentis et ethereas tu, Peregrine, vices, Quo cursu peragrent axim nunc tarda Bootae sidera vicinum nunc Cynosura polum.	15
Quid tibi Calisto, quid septem plaustra Trionum poscant, divina tu bona mente tenes. Signifer obliquum statuatur, quod pronus in orbem Perseus, Andromede, Cassiopaea simul Eniocusque ferox, stelisque armatus Orion, Pegasus arctofilax, Sirius, Ara lepus,	20
Delphinusque sacer quaerit Ariona clarum, Quo dicente deo reddita amica suo est. Caetera tu noscitur tacito labentia mundo corpora divino pectore iuncta ³ tenes.	25
Sed numeros taceo mensuras denique terrae concentus varios, munera matheseos, Quae tibi tam firma constant haec omnia mente, quod iam mortalis desinis esse quidem, Nam tibi mortali non sunt consortia divi digna viro, celsi te tenet aula poli.	30
Sub pedibusque vides splendentia sidera doctis ipse tuis, frueris celitus ambrosia. Nec mea me falit, spero, sententia namque es deus et divi numina sancta tenes.	35
Nam qui mortales divino numine semper adiuvat hunc veteres iure tulere deum, Sed tu mortales placido, Peregrine, favore prosequeris tenero semper amore fovens.	40
Ergo divinum celesti semine natum te colimus votis tempus in omne piis Et tuus iste Niger terris ignotus in istis profugit ad numen nunc, Peregrine, tuum.	45
Deficiunt numi, vates incomoda pauper sustinet, externa stant mala plura domo. Sic tibi dii tribuant Pario decoranda lapillo tempora, foelices det tibi Parca dies Sic videas Pili faustissima secula regis sic atavum foelix te tua posteritas, Si placido semper fervisti pectore vates Francisci memores, chare patrone, tui.	50

I T O J E A N T I K A

D
A
N
A
S
L
A
T
I
N
S
K
I

Rječnik hrane i blagovanja

A	F
ananas – pinea Americana	fazan – phasianus
B	G
banana – banana	glavno jelo – cibus
blagovaonica – cenatio	govedina – caro bubula
bob – faba	grah – phaselus
boca – lagoena	grašak – pisum
breskva – malum Persicum	guska – anser
C	H
celer – apium	haringa – aringus
Č	hren – raphanus
čaj – thea	J
čajnik – hirnea theana	jabuka – malum
čaša – hyalus	jagoda – fragum
D	janjetina – caro agnina
desert – mensa secunda	jastog – astacus
	jegulja – anguilla